

Місце розслідування умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості в умовах євроінтеграції

Казарян Е. Г.

*викладач кафедри конституційного та адміністративного права і процесу
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
вул. 68 Десантників, 10, Миколаїв, Україна
orcid.org/0000-0002-7353-2599
elia.kazarian@ukr.net*

Ключові слова: *євроінтеграція, розслідування, умисне вбивство, мотив расової, національної чи релігійної нетерпимості, дискримінація, практика ЄСПЛ.*

У статті наголошено на важливості проведення ефективного розслідування умисних вбивств з мотивів расової, національної та релігійної нетерпимості в умовах євроінтеграції. Акцентовано увагу на тому, що кримінальні правопорушення з мотивів нетерпимості посягають на людську гідність та індивідуальність потерпілого, порушуючи право на рівний захист.

Наведено практику ЄСПЛ щодо проблем розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії. Відповідно до практики ЄСПЛ, правоохоронні органи зобов'язані розслідувати мотив нетерпимості лише в тих випадках, коли є фактичні підстави, що свідчать про наявність зазначеного мотиву.

Виявлено, що протягом розслідування умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості необхідно повно й чітко встановити фактичні обставини події, обов'язкові елементи суб'єктивної сторони вбивства. Важливим під час розслідування умисних вбивств з мотивів расової, національної та релігійної нетерпимості є встановлення спеціального мотиву нетерпимості підозрюваного до представників певної раси, національності чи релігійної конфесії. Для виявлення мотиву нетерпимості – обов'язкового елементу суб'єктивної сторони – слід дослідити обставини вчинення умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, психічні та психологічні характеристики особи правопорушника, а також особистість потерпілої особи та її приналежність до певної раси, національності чи релігійної конфесії.

Встановлено, що вибір потерпілої особи здійснюється за її антропологічними ознаками. Особливості розслідування умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості визначаються необхідністю встановлення у правопорушника ознак мотиву нетерпимості задля правильної кваліфікації вбивства; негайним встановленням особистості потерпілої особи та її приналежності до певної раси, національності чи релігійної конфесії.

Place of investigation of intentional murders motivated by race, national or religious intolerance in the context of European integration

Kazarian E. H.

Lecturer at the Department of Constitutional and Administrative Law and Procedure

Petro Mohyla Black Sea National University

68 Desantnikiv str. 10, Mykolaiv, Ukraine

orcid.org/0000-0002-7353-2599

elia.kazarian@ukr.net

Key words: *European integration, investigation, intentional murder, motive of racial, national or religious intolerance, discrimination, ECHR practice.*

The article notes the importance of conducting an effective investigation of intentional murders motivated by race, national or religious intolerance in the context of European integration. It is noted that criminal offenses motivated by intolerance infringe on the human dignity and individuality of the victim, violating the right to equal protection.

The practice of the ECHR on the problems of investigation of criminal offenses of this category is presented. In accordance with ECHR practice, law enforcement agencies are obliged to investigate the motive of intolerance only in cases where there are actual grounds indicating the presence of the specified motive.

It is revealed that during the investigation of intentional murders motivated by race, national or religious intolerance, it is necessary to fully and clearly establish the actual circumstances of the incident, the obligatory elements of the subjective side of the murder. It is important in the investigation of intentional murders motivated by race, national or religious intolerance to establish a special motive for the intolerance of the suspect to representatives of a certain race, nationality or religious denomination. To identify the motive of intolerance, a mandatory element of the subjective side, it is necessary to investigate the circumstances of intentional murders motivated by race, national or religious intolerance, mental and psychological characteristics of the person of the offender, the identity of the injured person and its belonging to a certain race, nationality or religious denomination.

It is established that the choice of the injured person is carried out according to its anthropological characteristics. The peculiarities of the investigation of intentional murders on the grounds of racial, national or religious intolerance are determined by the need to establish signs of intolerance in the offender in order to properly qualify the murder, immediately establishing the identity of the injured person and his/her belonging to a certain race, nationality or religious denomination.

Вступ. Євроінтеграційні процеси зобов'язали Україну привести національне законодавство до європейських і світових стандартів у сфері захисту прав людини та утвердити європейські цінності. Повага та рівні права усіх людей є необхідними підвалинами стабільного існування суспільства. Кримінальні правопорушення, зумовлені упередженнями до людини через її певні особливості, не відповідають європейським цінностям. Державам слід усвідомлювати, що безкарність кримінальних правопорушень з мотивів нетерпимості може призвести до серйозних загроз національній безпеці.

Кримінальні правопорушення з мотивів нетерпимості ставлять під загрозу безпеку не лише окремих осіб і громад, але й суспільства загалом.

Впровадження таких європейських цінностей, як рівність і недискримінація, зумовлюють необхідність ефективного розслідування кримінальних правопорушень на підґрунті нетерпимості, зокрема умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Окремим аспектам розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із проявами расової, національної чи релігійної нетерпимості,

приділяли увагу такі вчені, як А.В. Боровик, Є.Л. Галагура, Н.В. Дрьоміна-Волок, І.М. Осика, Т.А. Пазинич. Проте, попри наявні наукові розробки у цій сфері, проблема належного розслідування умисних вбивств, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, через її актуальність і велике соціальне значення потребує подальших наукових досліджень.

Мета статті полягає у встановленні місця розслідування умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конституція України проголошує людину найвищою соціальною цінністю, визначає її основні права і свободи, а їх утвердження і забезпечення є головним обов'язком держави [1]. Підтримання атмосфери толерантності, недопущення дискримінації, усунення чинників міжетнічної напруженості та конфліктів є одними з пріоритетних завдань України як правової, демократичної держави на шляху інтеграції в європейське співтовариство.

Кримінальні правопорушення з мотивів нетерпимості посягають на основоположні права людини і є екстремальним проявом упередженого ставлення, оскільки потерпілий піддається нападу через свою приналежність до певної групи. Таким чином, кримінальні правопорушення з мотивів нетерпимості посягають на людську гідність та індивідуальність потерпілого, порушуючи право на рівний захист.

У ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) наголошено на тому, що «користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою» [2]. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справі “Menson v. the United Kingdom” зазначив, що зі ст. 2 ЄКПЛ, яка гарантує право на життя, впливає процесуальне зобов'язання державних органів провести ефективне кримінальне розслідування, спрямоване на встановлення причини та ідентифікацію винних осіб задля їх покарання. Суд додав, що якщо напад був обумовлений расистським мотивом, то важливо провести розслідування енергійно та неупереджено, аби підтримувати в суспільстві настрої, які осуджують ксенофобію та расизм, а меншини були впевнені в тому, що влада здатна їх захистити від упередженого насильства [3]. Зазначене мотивування стало підґрунтям для встановлення певних обов'язків державних органів стосовно кримінальних правопорушень з мотивів нетерпимості, а саме зі ст. 14 ЄКПЛ виведено окреме зобов'язання щодо розслідування та викривання расистських мотивів.

Так, відповідно до ЄКПЛ та інших основних міжнародних документів з прав людини, органи

влади держав-членів ЄС зобов'язані провести ефективне розслідування мотивів упередженості у кримінальних правопорушеннях. Всі держави-члени є учасницями ЄКПЛ, тому вона має для них обов'язкову силу.

ЄСПЛ у справі “Nachova and others v. Bulgaria” ухвалив історичне рішення та зобов'язав державні органи розслідувати можливі расистські мотиви, що зумовлюють насильницькі дії, а неспроможність Болгарії це зробити порушує положення ст. 14 ЄКПЛ [4]. Ще одним прикладом є справа “Šečić v. Croatia” про напад скінхедів на чоловіка ромської національності. У своєму рішенні ЄСПЛ постановив, що «під час розслідування інцидентів із застосуванням насильства державні органи мають додатковий обов'язок вживати всіх доцільних заходів для виявлення будь-яких расистських мотивів та визначення, чи могла етнічна ворожнеча або упереджене ставлення відігравати певну роль у подіях. Неспроможність це зробити та однаковий підхід як до розгляду насильства та жорстокості, викликаних проявами расизму, так і до справ, що не мають расистського підґрунтя, означає нехтування специфічною природою діянь, що є особливо руйнівними з точки зору основоположних прав» [5].

Питання розслідування кримінальних правопорушень на підґрунті нетерпимості висвітлено у справі “Angelova and Iliev v. Bulgaria”. ЄСПЛ постановив, що Болгарія порушила свої зобов'язання згідно з ЄКПЛ, а бездіяльність щодо об'єктивного доведення кримінальної справи до суду з усвідомленням наявності расистських мотивів правопорушників була «цілком неприпустимою» [6].

З огляду на аналіз судової практики ЄСПЛ державним органам необхідно провести певні слідчі дії, аби зібрати й зберегти докази, встановити істину та постановити об'єктивні рішення з урахуванням усіх фактів, які вказують на насильство, зумовлене нетерпимістю. Відповідно до практики ЄСПЛ, правоохоронні органи зобов'язані розслідувати мотив нетерпимості лише в тих випадках, коли є фактичні підстави, що свідчать про наявність зазначеного мотиву. Такими підставами можуть бути словесні образи щодо етнічної, національної або іншої приналежності потерпілого, які були висловлені до, під час або після скоєння кримінального правопорушення щодо нього або інших осіб, які мають таку ж приналежність, що й потерпілий.

Протягом розслідування умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості необхідно повно й чітко встановити фактичні обставини події, обов'язкові елементи суб'єктивної сторони вбивства. За відсутності всіх фактичних обставин скоєного правопорушення неможливо правильно кваліфікувати дії правопорушника. Для

виявлення мотиву нетерпимості – обов'язкового елементу суб'єктивної сторони – слід дослідити обставини вчинення умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, психічні та психологічні характеристики особи правопорушника, а також особистість потерпілої особи та її приналежність до певної раси, національності чи релігійної конфесії.

Т.А. Пазинич слушно наголошує на тому, що перед слідчими виникають певні труднощі під час встановлення спеціального мотиву нетерпимості підозрюваного до представників певної раси, національності чи релігійної конфесії. Як зазначає науковиця, «це досить складно, адже слідчому для цього необхідно чітко уявляти природу формування стереотипів (расизму, релігійної нетерпимості, етнофобії, антисемітизму, фашизму тощо) та вміти виокремлювати їх зовнішнє вираження в діях злочинця, у слідах та обстановці вчинення злочину. Це потребує значних інтелектуальних і практичних зусиль правоохоронців» [7, с. 164]. Є.Л. Галагура також відзначив, що «показовою рисою розслідування вбивств, вчинених на підґрунті нетерпимості, виступає необхідність для викриття підозрюваного наявності у слідчого спеціальних знань про наявні субкультури, націоналістичні та інші екстремістські організації, фундаменталістські релігійні спільноти, які існують у суспільстві» [7, с. 245].

А.В. Боровик зазначила, що «для злочинця у виборі жертви важливим є перш за все її зовнішній вигляд, тобто її антропологічні особливості тіла та його окремих елементів, а також особливості одягу, що можуть свідчити про її належність до певної раси, національності або релігії» [9, с. 176]. Слід погодитися з такою думкою, оскільки правопорушник вибирає жертву за кольором шкіри, будовою тіла, обличчя, кольором очей, формою очей, носа тощо, тому для правопорушника не має значення наявність чи відсутність громадянства, потерпілим може бути й українець, але правопорушник може ідентифікувати його як особу іншої національності.

Підтвердженням важливості визначення мотиву расової, національної чи релігійної нетерпимості може слугувати справа № 1/0510/131/2012 за 2012 рік Горняцького районного суду м. Макіївка Донецької області, що стосувалася вбивства особи ромської національності з мотивів національної нетерпимості.

У тексті справи зазначено, що ОСОБА_12 та ОСОБА_13 досягли злочинної

домовленості на скоєння вбивства будь-якої особи ромської національності, після чого задля досягнення свого злочинного наміру взяли із собою два інструменти для столярних робіт господарсько-побутового призначення, виготовлені за типом шила, і на громадському транспорті вирушили до міста, де розраховували зустріти будь-яку особу ромської національності та вбити її. Там вони побачили потерпілу, яку за її смаглим кольором шкіри та волоссям, специфічним стилем одягу та іншими візуальними ознаками ідентифікували як особу ромської національності. Після цього ОСОБА_12 та ОСОБА_13 за пропозицією останнього, діючи спільно та злагоджено, з єдиним злочинним наміром, спрямованим на протиправне позбавлення життя іншої особи за мотивами расової нетерпимості до осіб ромської національності, вибрали потерпілу об'єктом своїх злочинних дій.

Продовжуючи реалізацію свого злочинного наміру, у заподіянні ОСОБА_14 великої кількості тілесних ушкоджень вони завдали їй двадцять ударів в грудну клітину, черевну порожнину, шию, тулуб і кінцівки, тобто в місця розташування життєво важливих органів, інструментами для столярних робіт із достатньою силою для протиправного позбавлення життя потерпілої, при цьому ОСОБА_12 й ОСОБА_13 усвідомлювали, що завдають потерпілій особливого мучення і страждань та бажали цього [10].

Слід відзначити, що під час розслідування умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості орган досудового розслідування не завжди одразу встановлює привід, мотив та мету скоєного правопорушення. Встановлення мотиву кримінального правопорушення досліджуваної категорії суттєво впливає на його кваліфікацію.

Висновки з цього дослідження. Належне розслідування умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості посідає важливе місце в утвердженні європейських цінностей рівності та недискримінації в Україні. Особливості розслідування умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості визначаються необхідністю встановлення у правопорушника ознак мотиву нетерпимості задля правильної кваліфікації вбивства; негайним встановленням особистості потерпілої особи та її приналежності до певної раси, національності чи релігійної конфесії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254/96-вр>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

3. Case of *Menson v. the United Kingdom* : Application on 6 May 2003 № 47916/99. *European Court of Human Rights* : website. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22002-4860%22>}}
4. Case of *Nachova and others v. Bulgaria* : Applications on 6 July 2005 № 43577/98, 43579/98. *European Court of Human Rights* : website. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%22itemid%22:%22001-69630%22>}}
5. Case of *Šečić v. Croatia* : Application on 31 May 2007 № 40116/02. *European Court of Human Rights* : website. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22fulltext%22:%22v.%20CROATIA%22,%22sort%22:%22kdate%20Descending%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-119892%22>}}
6. Case of *Angelova and Iliev v. Bulgaria* : Application on 26 July 2007 № 55523/00). *European Court of Human Rights* : website. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%22itemid%22:%22003-2072690-2194631%22>}}
7. Пазинич Т.А. Про актуальність комплексного дослідження злочинів, що вчиняються з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 3. С. 162–167.
8. Галагуря Є.Л. Особливості розслідування умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. *Право і суспільство*. 2018. № 1 (2). С. 241–245. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/1_2018/part_2/43.pdf
9. Боровик А.В. Криміналістична характеристика особи потерпілого у злочинах, вчинених неповнолітніми та молоддю на ґрунті расової, національної та релігійної ворожнечі. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 7. С. 174–178. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/7/32.pdf>
10. Вирок Горняцького районного суду м. Макіївка Донецької області від 22 березня 2012 року, судова справа № 1/0510/131/2012. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/22416338>

REFERENCES

1. KonstitutsIya Ukrayini [Constitution of Ukraine] : Zakon Ukrayini vid 28 cherv. 1996 roku № 254k/96-VR. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> [in Ukrainian].
2. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod [The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms] : Mizhnarodnyi dokument vid 04 lyst. 1950 roku. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 [in Ukrainian].
3. Case of *Menson v. the United Kingdom* : Application on 6 May 2003 № 47916/99. *European Court of Human Rights* : [website]. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22002-4860%22>}} [in English].
4. Case of *Nachova and others v. Bulgaria* : Applications on 6 July 2005 № 43577/98, 43579/98. *European Court of Human Rights* : [website]. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%22itemid%22:%22001-69630%22>}} [in English].
5. Case of *Šečić v. Croatia* : Application on 31 May 2007 № 40116/02. *European Court of Human Rights* : [website]. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22fulltext%22:%22v.%20CROATIA%22,%22sort%22:%22kdate%20Descending%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-119892%22>}} [in English].
6. Case of *Angelova and Iliev v. Bulgaria* : Application on 26 July 2007 № 55523/00). *European Court of Human Rights* : [website]. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%22itemid%22:%22003-2072690-2194631%22>}} [in English].
7. Pazynych, T.A. (2016). Pro aktualnist kompleksnoho doslidzhennia zlochyniv, shcho vchyniautsia z motyviv rasovoi, natsionalnoi chy relihiinoi neterpymosti [On the relevance of a comprehensive study of crimes committed on the grounds of racial, national or religious intolerance]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo [Entrepreneurship, agriculture and law]*. № 3. 162–167 [in Ukrainian].
8. Halahuria, Ye.L. (2018). Osoblyvosti rozsliduvannia umysnykh vbyvstv z motyviv rasovoi, natsionalnoi chy relihiinoi neterpymosti [Features of the investigation of intentional murders on the grounds of racial, national or religious intolerance]. *Pravo i suspilstvo [Law and society]*. № 1 (2). 241–245. Retrieved from: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/1_2018/part_2/43.pdf [in Ukrainian].
9. Borovyk, A.V. (2018). Kryminalistychna kharakterystyka osoby poterpiloho u zlochynakh, vchynenykh nepovnolitnimy ta moloddu na hrunti rasovoi, natsionalnoi ta relihiinoi vorozhnechi [Forensic characterization of the person of the victim in crimes committed by minors and youth on the basis of racial, national and religious hatred]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo [Entrepreneurship, agriculture and law]*. № 7. 174–178. Retrieved from: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/7/32.pdf> [in Ukrainian].
10. Vyrok Horniatskoho raionnoho sudu m. Makiivka Donetskoi oblasti vid 22 berez. 2012 roku, sudova sprava № 1/0510/131/2012. Retrieved from: <http://reustr.sourt.gov.ua/Review/22416338> [in Ukrainian].